

70+: בסימן "70 שנה לישראל"

לביאה ברומברג

אידי בלנק, יו"ר האיגוד, בפתיחת הכנס השנתי של האיגוד הישראלי של אדריכלי הנוף. צילום הכנס: אלעד מלכה

ים ומימן פיתוח של כלי תכנוני המגדיר מהי בנייה ירוקה במיזמים שמשלבים בתוכם אדריכלות נוף כמו: פיתוח, תשתיות ומרחב עירוני פתוח. ביוזמת האיגוד אנחנו נמצאים בתהליך הגדרה והסדרה של מקצוע אדריכלות הנוף מול רשם המהנדסים והאדריכלים. הצעד כולל הסדרת נושא לימודי תואר שני בתחום בשיתוף הטכניון ומול הרשויות."

בכנס הרצו כמה מן המומחים הגדולים בעולם בתחום אדריכלות הנוף:

- **Will beckers - הגורו העולמי של אדריכלי הנוף** שהגיע במיוחד מבליגיה. מתמחה בהנגשת עולם הטבע לילדים וכן ביצירות מיוחדות ונפלאות המתכתבות עם עולם הטבע בסגנון 'גאודי', תוך שימוש בחומרים טבעיים ומקומיים המתכתבים עם עולם הטבע והצורות הלא-סימטריות שלו. וויל בייקירס גם עיצב פרויקט חדש בגן הבוטני בירושלים במסגרת 70 שנה לישראל. בייקירס הציג כמה פרויקטים נפלאים שתיכנן הכוללים הצבת פסלים אורגניים בטבע שנועדו למשוך ילדים לטבע.

70+, הכנס השנתי ה-16 של האיגוד הישראלי של אדריכלי הנוף שהתקיים ב-18 באוקטובר, עסק ברטרוספקטיבה של אדריכלות הנוף בישראל ובחן את תכנון המרחב הציבורי והמרחב הפתוח למן קום המדינה עד ימינו במבט לעתיד. בדיון עלו גם שאלות כמו למי מתכננים? מה תפיסת המשתמש על ידי המתכנן, פרטים מול ציבור; תפיסת "השינוי" במרחב הציבורי, קבוע לעומת משתנה; תפקיד מושג העיצוב (Design); מעמדו של הטבע והמושג "קיימות" בתהליך תכנון של סביבה קיימת או חדשה

בפתיחת הכנס שהתקיים במרכז הירידים בגני התערוכה בתל אביב, אמר **אידי בלנק**, יו"ר האיגוד הישראלי של אדריכלי הנוף: "האיגוד זיהה כי נושא הקיימות בתחום אדריכלות הנוף אינו מקבל ביטוי מסודר בתקנים הקיימים ולכן במהלך השנה האחרונה, האיגוד

וויל בקירס

תכנון נוף אורבני

מרפסת תצפית במפּלס המגדלים

למרות הגאווה והסמליות, ביומיום הפנה האצטדיון אל הרחובות הסובבים חומת בטון גבוהה עם תיל מעליה, שהקיפה אותו מכל עבריו. הנוף היפה הנשקף מן המקום היה חסום.

אחת המטרות בתכנון מחדש הייתה לשלב באתר מוקדי פעילות לשכבות גיל שונות, כך שמירב התושבים יוכלו ליהנות מן המרחב הפתוח שבלב המרקם האורבני הסובב. למרות השיפועים הגדולים, הפארק מתחבר לרחובות באזורים פתוחים וירוקים מכל כיוון, ללא קטעי הליכה לאורך קירות בתפר עם השכונה.

השיפועים הלא־שגרתיים (11% - 14%) היו אתגר תכנוני לא קל בעיצוב הפארק. בין חלקו העליון לחלקו התחתון של הגן מפרידים למעלה מ-17 מ' גובה. מלכתחילה היה רצון ליצור מערכת מונגשת מלאה, אולם זה הצריך לייצר מאות מטרים של רמפות שלא הותירו הרבה מרחב פעיל. על כן, העיקרון המנחה היה לאפשר נגישות נפרדת לכל אזור. החלופה שנבחרה פועלת בשלושה מפלסים שונים, שכל אחד מהם מונגש באופן מלא ונוח מן הרחוב, כשהקישור ביניהם נעשה במדרגות.

המדרגה העליונה מאכלסת את המגדלים וביניהם רחבה המובילה למרפסת נוף. שני המגדלים נבנו על במה מוגבהת מעט מן הרחוב, והם מפנים אל צדיהם ואל הפארק טרסות מגוננות. עיצוב רחבת המגדלים בקווים זורמים וללא גידור, מזמין את התושבים להגיע אל התצפית, ליהנות מנוף העיר והים, ולרדת משם אל הפארק. המפּלס האמצעי הוא לב הפארק ובו מתקני משחק וכושר, פינות תצפית ומנוחה, מדשאות רבות ובריכה אקולוגית. עיצוב הנוף בגן מבוסס על מדשאות מעוגלות ומשתפלות על מנת להימנע מריבוי קירות ומעקות. השבילים העיקריים מתפתלים בין שני הרחובות המקבילים ומגיעים לכל מרכזי הפעילות ופינות החמד.

במדרגה התחתונה נבנו אמפי קטן, מתקני משחק לפעוטות וגינת כלבים. חלק זה נמצא במפּלס אחד עם בית הקפה והחנויות שעל גג המרכז המסחרי, ברחבה משותפת.

חלוקה זו מותירה את המרחב העיקרי של הפארק פתוח ואינו מושפע מהבינוי. לב הפארק הוא מרחב עצמאי בין שני קצוות התורמים לו ומעשירים את מגוון הפעילויות של המקום.

כיום, שנה וחצי לאחר פתיחת הפארק, ניתן להצביע בסיפוק על שילוב מוצלח בין תוספת בינוי ניכרת, לבין גן ציבורי רחב ומהנה המקושר באופן הדוק לסביבתו ונותן מקום לכלל האוכלוסיות בשכונה.

מזמין: בסר נדלן

צוות הפרויקט: ברברה אהרונוסון, איילת ליכט, אלון שוורץ

● **Axel Timm** – אדריכל נוף גרמני בעל שם עולמי שעסק בנושא יחס האדם למרחב.

● **Jana Crepon** – אדריכלית נוף מגרמניה המתמחה בעיצוב גינות, דיברה על האתגר של מעצבי הגנים בהקמת גנים ציבוריים ברחבי העולם מתוך התחשבות באופי ובמגבלות המקומיות. הכנס כלל מגוון הרצאות מעניינות לכל העוסקים בתחומי התכנון, ההנדסה והעיצוב.

להלן על מקצת ההרצאות והפרויקטים שהוצגו בכנס:

פארק המכתש, גבעתיים

אדר' נוף ברברה אהרונוסון, שותפה בכירה במשרד שלמה אהרונוסון אדריכלים:

אדר' נוף, ברברה אהרונוסון

פארק המכתש נבנה בלב שכונת בורוכוב בגבעתיים, במתחם הירוד מרחוב יפה נוף ותחום משני עבריו ברחובות תלולים היורדים מערבה. בשנות ה-20 נחפר במקום אמפי גדול שקוע בין שני הרחובות ובו מגרש כדורגל, שהפך עם השנים לאצטדיון והיה מגרשה הביתי של הפועל רמת גן־גבעתיים יותר מחמישים שנה. האצטדיון, שהיה סמל שכונתי ומקור לגאווה, סבל מבעיות נגישות בשל מיקומו בלב השכונה. כבר בשנות ה-80 רצו גורמים בעירייה לפנות את המקום לטובת פרויקט שישלב מגורים עם פארק. תוכניות המתאר קבעו ב־שטח מגורים בדופן הדרומית ופארק הנפתח אל רחוב בורוכוב מצפון.

לאחר גלגולים רבים, אושרה בשנת 2003 תוכנית למתחם האצטדיון, שהתוותה את חלוקת הייעודים לפיהם נבנה הפרויקט: שלישי עליון של האתר, צמוד לרחוב יפה נוף, יועד לשני מגדלי מגורים עם זכות מעבר לציבור ביניהם, ושני השלישים הנותרים במורד יועדו לפארק. המרכז המסחרי, בקצהו המערבי והנמוך של הבלוק, נועד להתחבר אל הפארק בקומת הגג.

הידיעה על שינוי הייעוד נתקלה בהתנגדות עזה. אנשי השכונה כינו את הפרויקט "הולילנד גבעתיים" ונאבקו לבטלו. הועלו חששות רבים מפני שינוי אופי השכונה, יצירת בעיות תנועה וחניה, והתפתח דיון אם נכון לפרק את מה שהיה אחד מהאייקונים של העיר.

פארק המכתש גבעתיים, מבט על

לאור בקשות חוזרות ונשנות שלנו, מונה מנהל לפארק וצוות תחזוקה קבוע. החלטה זו, המבטאת הפרדה של תחזוקת הפארק מתחזוקת הנוי של היישוב כולו, אף שאינה תכנונית או עיצובית, היא אחת מן ההחלטות התורמות ביותר להצלחת הפארק, לאורך זמן.

התחדשות עירונית ברחוב יפו, בחיפה – ל"עיר התחתית" בחיפה מורשת מרשימה. שנים רבות, רחוב יפו היה המרכז המסחרי והכלכלי של העיר התחתית, אולם לאחר מלחמת 1948, החל הרחוב לדעוך. העברת משרדי הממשלה מהרחוב וסביבתו, בשנות ה-90 של המאה הקודמת, "רוקנה" את האזור מקונים והביאה לשפל מסחרי ולהזנחה מתמשכת של הרחוב.

התחדשות עירונית ברח' יפו, חיפה

רחוב יפו, המחבר בין אזורי בילוי ותיירות שהתפתחו בשנים האחרונות, שוקם כחלק מהמאמץ העירוני לשקם ולחדש את אזור העיר התחתית.

במהלך התכנון, התייחסנו לכל ציר יפו כאל ציר תיירותי איכותי, עם עדיפות להולכי רגל. קיוונו ליישם זאת עם הפיכת חלק מן הרחוב למדרחוב והרחבת המדרכות לטובת הולכי הרגל ויצירת "מוזיאון" פתוח לאדריכלות, שבו יודגשו וישולטו מבנים נבחרים, בעלי חשיבות אדריכלית מיוחדת.

במרחק של יותר משנתיים ממועד השלמת הפרויקט, נראה כי בשיתוף המאמץ העירוני הכולל, פרויקט רחוב יפו הצליח. הרחוב הפך למרכז חיי לילה ובילוי. ואולם, התפיסה הכללית של "מדרחוב" ועדיפות להולכי רגל שהצענו, יושמה רק חלקית והרעיון של מוזיאון פתוח לאדריכלות לא יושם כלל. ניתן להניח, כי לו היינו מצליחים לשכנע את העירייה לוותר כליל על מקומות חניה, לתת עדיפות מובהקת יותר להולכי הרגל, להפוך קטע מן הרחוב למדרחוב ולוותר על נתיבי חניה בחלקים אחרים, הצלחת הפרויקט הייתה אף גדולה יותר.

בר רחוב ברח' יפו, חיפה

"אדריכלות נוף במבחן הזמן – החזון והתקוות מול המציאות"

אד' נוף
ד"ר גיל הר-גיל

אד' נוף ד"ר גיל הר-גיל, מנהל ושותף במשרד "גרינשטיין הר-גיל אדריכלות נוף ותכנון סביבתי"

הר-גיל בחר להציג ולבחון ארבעה פרויקטים שונים פרי תכנון משרדו, שביצועם הסתיים בשנים האחרונות. בחינת הפרויקטים נעשתה בהתייחס לתהליך המוביל, מן הרעיון הראשוני, דרך השגת התקציב, גיבוש הפרוגרמה, התכנון, הביצוע, התפעול והתחזוקה ועד סיום והצלחת הפרויקט.

פארק ה"מושבה", ביכרון-יעקב – הוא גלגולו של פרויקט "פארק המושבה", בשטח של כ-50 דונם, המשמש כפארק המרכזי של היישוב. בתחילת תהליך התכנון, לפני כ-15 שנים, גובשה פרוגרמה של פארק מוזאלי להנצחת "המורשת החקלאית" של המושבה בפארק. הפרויקט "שקע בתרדמה" ו"התעורר" שוב רק כעבור כשלוש שנים. עם חידוש התכנון, הפרוגרמה שונתה לפרוגרמה של פארק מרכזי אינטנסיבי ושימושי, וכללה, בין היתר, תיאטרון פתוח ל-2,500 איש ושטח שהוקצה ל"שוק איכרים".

פארק המושבה זכרון יעקב - אבן שואבת לתושבי המקום והאזור

בפרוגרמה החדשה, עוצב הפארק עם אזכור של אופי "חקלאי" מסורתי, בשילוב "טוויסט" מודרני. אלמנט עיצובי מרכזי ששולב בפארק ה"חדש" הוא הציר המרכזי החקלאי, החוצה את הפארק ולאורכו שדרות תמרים, כרמי גפנים, מטעי נשירים ופרגולות עץ ועליון מטפסות גפנים, המדמים את האופי החקלאי של המושבה ההיסטורית. כיום, הפארק פופולרי ביותר ומהווה "אבן שואבת" לתושבי זכרון יעקב ולתושבי האזור כולו.

פארק המושבה זכרון יעקב, פארק מרכזי אינטנסיבי ושימושי

עין קשתות, מרכז מבקרים המוסתר בקפל הקרקע המאפשר פתיחה אל הנוף

מתקופת המשנה והתלמוד, ושרידי מבנה עם בריכות וקשתות אבן מרשימות, לצד מעיין קטן. שיקום ושיחזור בית הכנסת התבצע עד לאחרונה בטכנולוגיה חדשנית שפיתח יהושע דרי, בהנחיית הארכיאולוג חיים בן־דוד. כעת, קירות בית הכנסת ניצבים על תלים בולטים לעין המבקרים ומרשימים ביותר.

כחלק משיקום האתר, הוחלט להקים מבנה מבואה שדרכו ייכנסו וייצאו מן האתר. המבנה, שתיכננו רז אדריכלים, "קבור" בקצה מדרגת הבזלת, כך שכמעט אינו נראה ולא מסתיר את הנוף. כשנכנסים למבנה, דרך "תעלה" חפורה, מחלונותיו נשקף האתר וברקע נופי הרים רחוקים.

בהנחה שהאתר ימשוך קהל רב, ועל מנת לאפשר סיור רציף ושוטף לכולם, הוגדר מערך שבילים חד־סטרי. רחבות הסבר ומנוחה מוקמו ליד השבילים, והן מאפשרות לעצור, להתבונן בנוף ובאתר ולשמוע הסבר, מבלי לעכב קבוצות אחרות.

באזור המעיין בוצעה רחבה המאפשרת גישה נוחה לקשתות הבנויות ולבריכות הארכיאולוגיות. באזור זה הוחלט גם להרחיב את תחום המגע עם המים, בעזרת יצירת בריכות שכשוך "מנותקות" ונמוכות מן האזור הארכיאולוגי.

בתכנון השטחים הפתוחים ניתן דגש על "מניעת תחרות עם הארכיאולוגיה". לכן הוחלט על עיצוב צנוע ועל חומרי גמר שאינם דומים לחומרי השרידים הארכיאולוגיים. הפרויקט נחנך ב-8 באוקטובר 2018, ועל השאלה אם החלטות התכנון בפרויקט זה נכונות, ישיב הזמן. גם באדריכלות נוף (כמו בחיים עצמם) הפרספקטיבה והזמן הם כלי ההערכה המדויקים ביותר!...

ומסקנות להצלחה בעתיד – בבחינה שלאחר מעשה אנסה לסכם בכך שלנו, אדריכלי הנוף, תפקיד משמעותי ביצירת סביבת חיים טובה יותר, תפקיד שאף הולך וגדל בשנים האחרונות. מתוך הפרויקטים שנבחנו, מסקנתי היא שקיימת חשיבות ליכולתנו לתרום בתחילת תהליך התכנון להשגת תקציב, כמו במקרה של טיילת רכבת העמק. וכן חשיבות ליכולתנו לתרום לתחזוקה איכותית, כמו במקרה של פארק המושבה בזכרון וכמובן, קיימת חשיבות רבה לנחישות ולדבקות שלנו במטרה, כך שהפער בין התקוות והחזון לבין המציאות, במהלך ביצוע הפרויקט, יהיה קטן ככל האפשר והפרויקטים יהיו מוצלחים. ■

פארק רכבת העמק, טבעון – לאחר קום המדינה, רכבת העמק לא פעלה עוד והמסילה ננטשה. עם זאת, שטחי תוואי המסילה ו"זכות הדרך" נשארו בידי רכבת ישראל, ובמהלך השנים, חלקים ניכרים מן המסילה פורקו. בכמה מקומות נותרו שרידים של פסי המסילה ושל מבני התחנות, מבני מסילאים, גשרים ומעבירי מים. לאחר הכרת האזור, התוואי והתוכניות הקיימות והעתידות, גיבשנו עם מהנדס המועצה המקומית יחד את המטרות העיקריות לתכנון הפארק ובכללן: תכנון טיילת הולכי רגל ושביל לרכבי אופניים וקישורים למערך צירים ושבילים הקיים ומתוכנן במרחב, המחשת תוואי המסילה ההיסטורי והצגת ההיסטוריה שלו למבקרים, שילוב מוקדים הקיימים לאורך התוואי ובקרבנו (מעין, פארקים וערכי טבע הנמצאים בתכנון).

טבעון, פארק המסילה הננטשת

ההצלחה הגדולה של הפרויקט היא ביצוע הטיילת, שקיומה היה מוטל בספק בתחילה מטעמי תקציב. לעתים קרובות מוקצף התקציב ופוגע ביישום תוכניתם של אדריכלי הנוף. במקרים שכאלה, אלמנטים חשובים מבוטלים, סטנדרט הביצוע יורד ולעתים קשה ליישם את התכנון בצורה טובה. נשאלת השאלה כיצד עלינו להיערך ולנהוג כשאנו מזהים מגמה שכזו והאם ובאיזה שלב עלינו לפעול.

עין קשתות – הוא פרויקט שזה עתה נחנך. עין קשתות (אום אל-קנטריה), הממוקם על מדרגה טופוגרפית רחבה בדרום רמת הגולן, הוא אתר נוף וארכיאולוגיה ייחודי. באתר שרידי בית כנסת מפואר

מערך שבילים, רחבות הסבר, שרידים ארכיאולוגיים ובריכות שכשוך